

УДК 811.161.2'373-112

Любов Осташ, Роман Осташ

**УКРАЇНСЬКІ ОСОБОВІ ІМЕНА СЕРЕДИНИ XVII СТ.
ЯК ОБ'ЄКТ ЛЕКСИКОГРАФІЇ. 24 (Ш, Щ)**

У статті лексикографічно опрацьовано частину чоловічих власних імен із початковими літерами **Ш, Щ**, наявних у Реєстрі Війська Запорозького 1649 року. Розглянуто їх походження, фонетичні і словотвірні зміни, зазначено кількість носіїв кожного імені, зафіксовано вживання імені в інших писемних пам'ятках від давнини до наших днів.

Ключові слова: ономастика, Реєстр Війська Запорозького 1649 року, власне особове ім'я, лексикографія, фонетика, словотвір.

Постановка наукової проблеми та її значення. Розвиток української мовознавчої науки настійливо ставить на порядок денний необхідність створення ономастичних історичних словників. Багаті масиви онімної лексики залишаються невивченими, непокласифікованими, невпорядкованими, у тому числі й у вигляді словників. Крім того, дослідження давніх антропонімів суттєво покращило б якість етимологізації сучасних українських прізвищ, оскільки в цій ділянці ще не подолано залишки народної етимології.

Аналіз досліджень цієї проблеми. На сьогодні захищено кілька кандидатських дисертацій, присвячених функціонуванню прізвищ у різних регіонах України. Однак незнання мовних явищ минулого інколи не дає молодим дослідникам змоги правильно визначати походження деяких із наявних у їхньому розпорядженні прізвищ, особливо тих, які походять від давніх імен. Окремих лексикографічних праць про власні особові імена XVI–XVIII ст. в українській антропоніміці немає.

Мета і завдання статті. Мета статті – лексикографічно опрацювати чоловічі власні імена з початковими літерами **Ш і Щ**, зафіксовані у списках полків Реєстру Війська Запорозького 1649 року [28]. Завдання: розглянути їх походження, фонетичні і словотвірні зміни, визначити кількість носіїв кожного імені у Реєстрі, зафіксувати вживання імені в інших писемних пам'ятках від давнини до наших днів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналізовані у статті імена різні за своїм походженням. У першу групу можна зарахувати кілька імен, які є фонетичними варіантами від інших імен, наявних у списках Реєстру (*Штепа, Штепина, Штепан < Степан, Стефан; Шимко < Симко*). Ім'я *Шунай*, попри висловлене припущення щодо його походження, потребує

подальшого окремого вивчення. Другу групу становлять імена слов'янського автохтонного походження, які у той час могли виконувати функцію або безпосередньо імен (*Шостак*), або ж бути уже іменами-прізвищами (*Шепеля*, *Щербина*). Імена *Шеремет* і *Шингерий* становлять третю групу – імена тюркського походження. Слід зазначити, що ці імена не сприймалися чимось чужим в українській антропонімії минулих століть. Хоча частину тюркізмів у той період наші предки запозичили від поляків, молдаван, болгар, сербів (після 1654 р. – і від росіян), усе ж основна маса цих слів проникла в українську мову шляхом безпосередніх контактів із тюркомовними етносам¹. Їх зумовили сусідське проживання слов'янського і неслов'янського етносів на деяких теренах і потім кілька переселенських потоків у XVI–XVII і в пізніші століття з Молдавії, Болгарії, Сербії в Україну (деякі переселенці могли мати неслов'янські за походженням імена). Разом із тим слід визнати правильною думку дослідників, згідно з якою лексичні запозичення в українській мові не були результатом етнічного змішування населення і, таким чином, торкнулися небагатьох розрядів лексики (див. [21, с. 124–137]).

У пропонованій статті збережено ті ж принципи побудови словникових статей, що застосовувалися і в попередніх частинах [22, с. 392–411].

Ш

Ша(х)но I. Походження: фонетичний варіант (чергування початкових приголосних **с – ш**) від імені Сахно (див.) [27, сс. 932, 1189].

II–III. Ша(х)но Жаданъ, 1 зв. (Чг).

IV. Прізвищеві назви: а) (у Реєстрі) Дорошъ Ша(х)не(н)ко, 10 зв.

V. Пам'ятки, словники: Шахно [31, с. 554].

VII. Прізвища: Шахн?нко [33, с. 345]; Шахн?, Шахн?вич [27, с. 1189–1190; 33, с. 345]; Шахн?вський [27, с. 1190]; Шахнюк [30, с. 328; 33, с. 345].

Шепеля I. Походження: на думку П.П. Чучки, антропонім Шепеля може бути іменем-прізвищем відапелятивного походження («утворене регресивним способом від дієслова *шепелявити*») [35, с. 364].

II–III. Шепеля Лукаше(н)ко, 162 (Ум).

IV. Прізвищеві назви: а) (у Реєстрі) Ми(с)ко Шепеле(н)ко, 5 зв.; Иванъ Шепелюха, 5 зв.; Ива(н) Шепи(л), 21 зв.; Авра(м) Шепелеви(ч), 315 зв.; Ю(с)ко Шепеленъко, 324; Ярошъ Шепеленъко, 394 зв.; Иванъ Шепѣ(л), 404 зв.; Лєско Шепеле(н)ко, 408 зв.; Тимошъ Шепѣлѣ, 446 зв.; б) (в інших

¹ Російські посли в 1654 р. в донесенні у Москву повідомляли, що з Криму повернувся брат відомого брацлавського полковника Данила Нечая Иван, який чотири роки жив там, щоб вивчити татарську мову. Учені висловлюють припущення, що татарську і турецьку мови міг знати сам Богдан Хмельницький, бо ще у молодості два роки перебував у татарському полоні і жив у Константинополі у старшини турецького флоту. Під час одного з походів Богдана Хмельницького у 1648 році в його оточенні перебувало 50 осіб, які знали турецьку мову: «а рачолат ктѡгьчпотурекуми 50» [18, справа 5668/І, аркуш 559]. Часи були такі, що не тільки козацька старшина, а й навіть рядові козаки часто вивчали турецьку і татарську мови. Були і випадки, коли магнати використовували загони татар для численних наїздів один на одного. В «Акті поділу володінь В.-К. Острозького між його синами у 1603 р.» поміж інших міщан у м. Острозі записані і «Татарове остро(з)сци на За(р)ва(н)ски(м) пре(д)ме(ст)ю» [20, с. 91].

пам'ятках) Федко Шепелич (Мозир, 1552 р.) [13]; Хома Шепеленко (Миргород. полк, 1718 р.) [24, с. 60]; Никита Шепеленко (Миргород. полк, 1732 р.) [25, с. 96]; Павѣль Шѣпѣленко уроженецъ Миргородского полку з сѣла Фѣдѣнки козачій синъ (1765 р.) [18, с. 273]; Шепелев, Шѣпѣль (Сосн. повіт, 1858 р.) [32, з. I, с. 30].

VII. Прізвища: Шепел'єнко [27, с. 1197]; Шепеленко [30, с. 333]; Шѣпель [4, с. 124; 5, с. 259; 27, с. 1197]; Шепель [30, с. 333]; Шеп'льський, Шепельч'к [27, с. 1197]; Шепелюк [4, с. 124; 5, с. 259; 27, с. 1197]; Шепелюк [10: Вл обл]; Шепеля [10: Вн обл]; Шепеляв [30, с. 333]; Шепелявий, Шепеляк [27, с. 1197].

VIII. Паралелі: рос. Шепела Осипович Овинов, боярин (Новгород, XV ст.), Шепель, крест'янин (1499 р.), Степан Григорьев Шепелев (1566 р.) [14, с. 610].

Шѣремѣть I. Походження: в основі імені-прізвиська, а також прізвищевої назви Шеремет лежав аплатив **шѣремѣт**, який для українців досліджуваного періоду мав цілком зрозуміле значення і, мабуть, активно вживався у мовленні; пор. тур. **şeremet** = балакучий, жвавий, безсоромний, безпутний [27, с. 1198]. Припустити це також дають змогу висновки М. О. Баскакова про походження прізвища Шереметєв: «Отже, прізвище Шереметєв походить або із чуваського *ʔeremet* 'бідолаха' < перс. *ʔʔrmʔnde* 'засоромлений, сконфужений', або із запозиченого з перської турецького слова *şeremet* < *ʔirmʔrd*: 1. Той, хто має легку ходу, гарячий (про коня). 2. Грубий, запальний, неввічливий (про людину), у зв'язку з прізвищем предків Шереметєвих – Кобила, або із власного імені *şerimbet* < перс. *ʔer/ʔir* 'лев' + арабське ім'я *Muhammad* 'Мухамед', широковживаного у тюрків кипчацької групи» [3, с. 84]. Див. докладніше [21, с. 124–137].

II–III. Шѣремѣть Бу(т), 148 зв. (Ум).

IV. Прізвищеві назви: а) (у Реєстрі) Яшѣко Шѣремѣтє(н)ко, 89 зв.; Сѣменъ Шѣремѣтє(н)ко, 396; Васко Шѣремѣтє(н)ко, 396; б) (в інших пам'ятках) Юско Шеремет (Білоцерк. полк, 1654 р.) [26, с. 72]; Михайло Шеремет, Кирик Шереметенко (Миргород. полк, 1718 р.) [24, сс. 53, 218]; Оникій Шереметенко (Черніг. полк, 1732 р.) [12, с. 36]; Шеремета Капустинський Федько *Szeremeta Karuscinski Fedko* (Прикарп. Львівщина, 1785–1788 р.) [34, с. 314]; Шеремет (Сосн. повіт, 1858 р.) [32, з. II, с. 36].

V. Пам'ятки, словники: Шеремет Кривый (Білоцерк. полк, 1654 р.) [26, с. 70].

VII. Прізвища: Шерем'т [4, с. 134; 5, с. 259; 27, с. 1198]; Шеремет [30, с. 333]; Шерем'та [5, с. 259; 27, с. 1198]; Шерем'тов [5, с. 259]; Шереметов [30, с. 333].

Шимко I. Походження: фонетичний варіант (чергування початкових приголосних **с** – **ш**) від імені Симко (див.).

II. Приклади: Шимъко Драгилє(в) зя(т), 37 зв.; Ши(м)ко Жи(д)кого зя(т), 59; Шимъко Кухарє(н)ко, 190 зв.; Шы(м)ко Клине(ц)ки(й), 317 зв.; Шимъко Ра(д)кєвичъ, 346; Шимко Лысы(й), 394.

III. Варіанти, кількість носіїв: Шимко 2: Плт 1, Чрн 1; Ши(м)ко 3: Чрк 2, Клн 1; Шимъко 3: Клн 1, П 1, Крп 1; Шы(м)ко 1: Кв.

IV. Прізвищеві назви: а) (у Реєстрі) Я(ц)ко Шы(м)чє(н)ко, 13 зв.; Анъдрѣй Шимъкови(ч), 48 зв.; Яско Ши(м)чєнъко, 101 зв.; Васко Шимъчє(н)ко, 146; Анъдрѣ(й) Шимка, 171 зв.; Степанъ Ши(м)ковы(ч), 321; Лєско Ши(м)чєнъко, 370; Васко Шимко, 391; Степанъ Ши(м)чєня, 417 зв.; б) (в інших пам'ятках) Федор Шимченко (Полтава, 1718 р.) [7, с. 140]; Симен Шимченко (Миргород. полк, 1718 р.) [24, с. 115]; Миско Шимко (Миргород. полк, 1732 р.) [25, с. 50]; Шимкович Szymkowicz (1785–1788 р.), Шимків Szymkow, Шимко Szymko (Прикарп. Львівщина) [34, с. 314].

V. Пам'ятки, словники: Мещанє замъковые: ѿлєкъсє(и) Кравецъ... шимко козелъ (Київ, 1552 р.) [13]; (род.) Шимка Обезяну (Луцьк, 1619 р.) [2, ч. 6, т. I, с. 401]; SzymkoGarncarz (Острожчина, 1620 р.) [20, с. 277]; Шимко (Лемківщина, 1787–1819 рр.) [23, с. 13]; Шимко (XX ст.) [10: Вн обл]; пор. діалектне вул. прізвисько Ш?мків [38, с. 174].

VII. Прізвища: Шимк?вич [27, с. 1201]; Шимкевич [19, с. 950]; Ш?мків [27, с. 1201]; Шимків [30, с. 334; 19, с. 950]; Ш?мко [27, с. 1201]; Шимк? [10: Зп обл, Трн обл]; Шимко [10: Вн обл, Ужг м, Хм обл, Хрс м; 30, с. 334; 19, с. 950]; Шимк?в [5, с. 260]; Шимков [30, с. 334]; Ш?мченко [4, с. 134]; Шимченко [30, с. 334]; Шимчик [10: Трн обл]; Шимч?к [5, с. 260]; Шимчук [10: Хрс м; 30, с. 334; 19, с. 950].

Шинъкгєри(й) I. Походження: а) тат. Шынкгерей [39, с. 308]; б) українське прізвище Шенгера Ю. Редько вважає неясним, хоча припускає, що воно могло бути пов'язане з болг. діалектним апелятивом **шенгар** 'весельчак' (< тур. şen) [11, с. 749; 27, с. 1196].

II–III. Шинъкгєри(й) Волоши(н), 200 (Клн).

IV. Прізвищеві назви: а) (у Реєстрі) Шы(н)кгирє(и) Стєпа(н), 86 зв.; Иванъ Шєнъкєрый, 94 зв.; Анъдрѣй Ше(н)кєрѣєнъко, 94 зв.; Ива(н) Шы(н)кгирє(н)ко, 86; Данило Ши(н)кгирѣєнъко, 147; Тєрє(ш)ко Шы(н)кгирє(н)ко, 309 зв.; Данило Ши(н)кгѣрѣй, 348; Иванъ Ши(н)кгѣры(й), 353; б) (в інших пам'ятках) Семен Шингирій; Павло Шингириєнко (Миргород. полк, 1718 р.) [24, сс. 149, 150]; Александр Шингириєнко; Роман Шингирей, Павло Шингирій (Миргород. полк, 1732 р.) [25, сс. 71, 71, 101]; Шєнгєра Микита Szengiera Mikita (Прикарп. Львівщина, 1785–1788 рр.) [34, с. 314].

VII. Прізвища: Шингєрей [10: Днп обл, ІФ обл, Од обл, Плт обл, Чрг обл]; Шингирей [30, с. 336]; Шингєрій [10: Крв обл, Мк обл, Од обл, Плт обл, Чрг обл]; пор. Шєнг?ра, Шєнг?рский [27, с. 1196].

Шостакъ I. Походження: слов'янське автохтонне ім'я відапелятивного характеру – «укр. особове ім'я, яке давали дитині, що народилася шостою по порядку у батьків» [35, с. 366].

II. Приклади: Шостакъ Савъчєнъко, 56 зв.; Шостакъ Ивахънєнъко, 338.

III. Варіанти, кількість носіїв: Шостакъ 2: Чрк 1, П 1.

IV. Прізвищеві назви: а) (у Реєстрі) Ле(в)ко Шо(с)таче(н)ко, 18 зв.; Малушъ Шо(с)таковичъ, 75; Ле(с)ко Шостакъ, 120; Лукянъ Шостаковъски(й), 124; Лавринъ Шоста(к), 152 зв.; Семенъ Шоста(к), 173 зв.; Яковъ Шостакъ, 391; Климъ Шоста(к), 396 зв.; б) (в інших пам'ятках) Сенко Шостакъ (Вінниця, 1552 р.) [2, ч. 7, т. I, с. 607]; Дмитръ Шостакъ (Острожчина, 1603 р.) [20, с. 92]; Василь Шостакъ (Полтава, 1718 р.) [7, с. 70]; Радко Шостаченко, Юско Шостак (Миргород. полк, 1718 р.) [24, сс. 52, 152]; Андрей Шостак (Чернігів, 1732 р.) [12, с. 13]; Павло Шостаков (Миргород. полк, 1732 р.) [25, с. 80]; Марко Шостакъ (1756 р.) [1, с. 212]; Дворъ полтавского жъ козака Калины Шостака (1765 р.) [18, с. 265]; Шостак Szostak, Шостакевич Szostakewicz (Прикарп. Львівщина, 1785–1788 рр.) [34, с. 316]; Шостак (Сосн. повіт, 1858 р.) [32, з. I, с. 30].

V. Пам'ятки, словники: SzostaketJakowiec (1460 р.) [40, т. XII, с. 387]; Шостакъ (одночл. іменув.) (Чорнобиль, 1552 р.) [2, ч. 7, т. I, с. 591]; Шостак Пострыгачъ (Київ, 1552 р.) [13]; SostakSocky (1651 р.) [2, ч. 6, т. I, с. 578].

VII. Прізвища: Ш?стак [4, с. 135; 10: Зп обл]; Шост?к [4, с. 135; 27, с. 1217]; Шостак [10: наявне в усіх областях України; 30, с. 343]; Шостак?вський, Шостак?в [27, с. 1217]; Шостаков [30, с. 343].

Штепа I. Походження: усічення від Штепанъ (див.).

II. Приклади: Штепа Либъче(н)ко, 14 зв.; Штепа Ѡлюшковъ зя(т), 155; Штепа Тарасєнъко, 166 зв.; Штепа Баранъникъ, 172 зв.; Штепа Блю(д)ниче(н)ко, 175 зв.; Штепа Пыжичє(н)ко, 175 зв.; Штепа зя(т) Шепъ(т)чинъ, 175 зв.; Штепа Купи(н)ски(й), 176; Штепа Нєстерє(н)ко, 180 зв.; Штепа Зънъчєнъко, 181 зв.; Штепа Билочє(н)ко со(т)ни(к), 183; Штепа Худы(й), 185; Штепа Кучє(ц), 187.

III. Варіанти, кількість носіїв: Штепа 3: Чг 1, Бр 2.; Штепа 11: Ум 2, Бр 9.

IV. Прізвищеві назви: а) (у Реєстрі) Штепи(ч) Тумата, 187; б) (в інших пам'ятках) Левко Штепа, Семен Штепенко (Полт. полк, 1718 р.) [7, с. 148]; Наум Штепенко, Микита Штепура (Миргород. полк, 1718 р.) [24, сс. 88, 110]; Данило Штепура (Миргород. полк, 1732 р.) [25, с. 77]; Матвѣй Штепура, Лукянъ Штепа (1756 р.) [1, сс. 194, 281]; Павелъ Штепинъ (1762 р.) [9, с. 157]; Вмєсто сапожника Леонтия Штепи нєграмо(т)ного... сынъ єво Іванъ Штепєнко росписался (1766 р.) [18, с. 430]; пор. Міронъ Штефєнко, ѡтроду Ігнатца старого Могілевского (Хотин, 1656 р.) [36, с. 87]; Сію книгу Єв(анге)ліє Мірон Штефєнко давав радити, которую поновлав... Стефан Мѡисєіѡвич писарь (1669 р.) [36, с. 87].

V. Пам'ятки, словники: Штепа Колъсникъ (Полт. полк, 1718 р.) [7, с. 128]; Штепа Волошин (Миргород. полк, 1718 р.) [24, с. 152]; Штепа

Писмєнный (1756 р.) [1, с.222]; пор. Штепура Павленко (Миргород. полк, 1718 р.) [24, с. 34].

VI. Сучасний словник: розм. Шт?па від оф. Степ?н, Стеф?н [13, с. 349].

VII. Прізвища: Шт?па [10: Плт обл; 27, с. 1221]; Штепа [30, с. 345]; Штеп?к [33, с. 350]; Шт?пель [5, с. 262]; Шт?пенко, Штеп?нко [5, с. 262; 27, с. 1221]; Штепин [30, с. 345]; Шт?пко [5, с. 262; 13, с. 350]; Штепуляк, Штеп?ра, Штеп?ро [33, с. 350]; пор. Штеп [33, с. 350].

Штепань I. Походження: фонетичний варіант від Степ?н, Стеф?н [13, с. 349].

II-III. Штепань Попє(н)ко, 179 (Бр).

VII. Прізвища: Шт?пан, Штеп?н [33, с. 350].

ШӨтепина I. Походження: утворене від Штеп[а] (див.) за допомогою суфікса **-ин-а**.

II-III. ШӨтепина Өєдоровичъ, 190 зв. (Клн).

VII. Прізвища: Штепина [10: Днп обл, Жт обл, Зп обл, ІФ обл, Мк обл, Од обл, Рв обл].

Штефань I. Походження: фонетичний варіант від Степ?н, Стеф?н [13, с. 349].

II-III. Штєθа(н) Волошинъ, 155 (Ум).

V. Пам'ятки, словники: Дал за сїю книгу Мірон [Штефєнко] дванадцет талярин битых за ѿпущєніє грѣхов в ѿтца єго Штефана и мат[е]ри своєй Маріи (Хотин, 1656 р.) [36, с. 87]; Штефанъ Чорный (Полт. полк, 1718 р.) [7, с. 270]; Штеф?нь (1909 р.) [17, с. 201]; Штеф?н, на, м. = Стефан = Степан (1909 р.) [6, с. 562]; Шт?фан (Гуцульщина, 1956 р.) [10].

VI. Сучасний словник: розм. Шт?фан, Штеф?н від оф. Степ?н, Стеф?н [13, с. 349].

VII. Прізвища: Шт?фан [4, с. 135; 5, с. 262; 27, с. 1221; 33, с. 350]; Штеф?н, Штефан?нко [33, с. 350]; Шт?фанець [27, с. 1221]; Штефан?ць, Штеф?ник, Штефан?сько, Штефан?шин [33, с. 350]; Штеф?нко [27, с. 1221; 33, с. 350]; Штефан?вич, Штефан?чко [33, с. 350]; Штеф?нчик [27, с. 1221; 33, с. 350]; Штефанч?к, Штеф?ньо [33, с. 350]; Штефанюк [27, с. 1221; 33, с. 350]; Штефанюк [30, с. 345]; Штефаняк [33, с. 350].

Шуна(й) I. Походження: Ю. Редько вважає цей антропонім неясним, але водночас припускає, що прізвище Шунь і похідне від нього Шунь? може бути усіченням (афереза) з якогось зменш.-пестл. власного імені на зразок Дорош?нь, Ілаш?нь, Тимош?нь та ін. [27, с. 1227].

II-III. Шуна(й) Ли(т)винє(н)ко, 7 (Чг).

VII. Прізвища: Шунайлов [10: Кв м, Хрк обл; 30, с. 347].

Щ

Щє(р)бина I. Походження: а) мабуть, Щє(р)бына – давнє родовє прізвисько. Походить від псл. ***šьrbina** [37, с. 295-297]. Думки про те, що це слов'янське автохтонне ім'я дотримувався і М. Л. Худаш; б) прізвисько Щєрбина могло бути й відапелятивом, пор.: 'щ?рбина – 1. Пища

запорожцевъ из квашенной жидковаренной муки житной съ рибою. 2. Вызубрина' (1882 р.) [29, с. 299].

II. Приклади: Щє(р)бына По(д)су(д)чєнъко, 107.

IV. Прізвищеві назви: а) (у Реєстрі) Иванъ Щє(р)бинєнъко, 107; Иванъ Щєръбина, 123; Тимо(ш) Шчє(р)бина, 309; Лаври(н) Шчє(р)бина, 316 зв.; б) (в інших пам'ятках) Павелъ Щєрбина (Вінниця, 1552 р.) [2, ч. 7, т. I, с. 605]; Иванъ Щєрбина (Лубенщина, 1666 р.) [16, с. 40]; пан гетьман Иван Мазепа... прислав через пана Захарія Щєрбину золотих п'ятсот (Мгарський монастир, 1687 р.) [8, с. 554]; пану Парфєну Григорієвичу Щєрбиновичу райци (Курознів, 1692 р.) [8, с. 973]; Миско Щєрбинин зять, Юрко Щєрбыненко, Гордій Щєрбинин, Харко Щєрбина (Миргород. полк, 1718 р.) [24, сс. 63, 81, 87, 102]; Демянъ Щєрбина, Гарасимъ Щєрбиненко (Черніг. полк, 1732 р.) [12, сс. 28, 30]; Петро Щєрбына (Миргород. полк, 1732 р.) [25, с. 72]; Иванъ Щєрбина (1756 р.) [1, с. 222]; Вмѣсто ѡ(т)ца Григорія Щєръбины неграмотного... синъ єго Иванъ Щєрбина росъписался (1765 р.) [18, с. 204]; Щєрбина (Сосн. повіт, 1858 р.) [32, з. I, с. 31].

VII. Прізвища: Щєрб?на [4, с. 135; 5, с. 264]; Щєрбина [30, с. 351; 37, с. 297; 27, с. 1232]; Щєрбинин [30, с. 351]; Щєрб?нін [4, с. 137]; Щєрб?нко, Щєрб?нський [27, с. 1232].

Див. ще **Счєрбина**.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Наш варіант лексикографічного опрацювання українського історичного антропонімного матеріалу є експериментальним. Інші дослідники, беручи до уваги свій джерельний матеріал, звичайно, вироблятимуть свої підходи до створення словників такого типу. Перспективність досліджень такого зразка бачимо у подальшому лексикографічному опрацюванні чоловічих власних імен з іншими початковими літерами з указаної пам'ятки. Це дало б змогу створити словник чоловічих імен середини XVII ст., який ґрунтувався б на новаторських принципах його побудови.

Список використаної літератури

1. Архів Коша Нової Запорозької Січі. Корпус документів 1734–1775. – Т. 5: Реєстр Війська Запорозького Низового 1756 року / упоряд.: Гісцова Л. З., Демченко Л. Я., Кузик Т. Л., Муравцева Л. М. – К.: ВІПОЛ, 2008. – 528 с.
2. Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов. – Киев, 1859–1914. – Ч. 1–8.
3. Баскаков Н. А. Русские фамилии тюркского происхождения. – М.: Наука, 1977. – 280 с.
4. Горпинич В. О. Прізвища Середньої Наддніпрянщини (Словник) / В. О. Горпинич, Ю. Б. Бабій. – Дніпропетровськ: Пороги, 2004. – 140 с.
5. Горпинич В. О. Прізвища Дніпровського Припоріжжя (Словник) / В. О. Горпинич, І. А. Корнієнко. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – 272 с.
6. [Грінченко Б. Д.]. Крестныя имена людей // Словарь української мови: у 4 т. / збір. ред. журн. «Киевская старина», упорядкував з додатком власного м-лу Борис Грінченко. – К., 1907–1909; [фотопередрук]. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – Т. 4. – С. 548–563.
7. Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII–XVIII ст. – Т. 1. / упоряд. В. О. Мокляка. – Полтава: АСМІ, 2007. – 400 с.

8. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / упоряд. Сергій Павленко. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 1144 с.
9. Еліта Слобідської України. Списки козацької старшини 60-х років XVIII ст. / упоряд. С. Потапенко. – Харків, 2007. – 496 с.
10. Записи авторів статті.
11. Илчев С. Речник на личните и фамилни имена у българите / Стефан Илчев. – София : Изток-Запад, 2012. – 832 с.
12. Именная роспись Черниговского полка 1732 года. – Харьков : Харьковский частный музей городской усадьбы, 2010. – 144 с.
13. Картотека Словника української мови XVI – першої половини XVII ст. Зберігається у відділі української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України у Львові. – Рукопис.
14. Кюршунова И. А. Словарь некалендарных личных имен, прозвищ и фамильных прозваний Северо-Западной Руси XV–XVII вв. / И. А. Кюршунова. – СПб : Дмитрий Буланин, 2010. – 672 с.
15. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. Фонд 5 (фонд Оссолінських).
16. Малороссійскія переписныя книги 1666 года. – Киев, 1900. – 109 с.
17. Михальчук К. Програма для збирання діалектичних одмін української мови / К. Михальчук і Е. Тимченко. – К., 1909. – 206 с.
18. Місто Полтава в Румянцевському описі Малоросії 1765–1769 рр. / упоряд., вступ. ст. і ком. Ю. Волошина. – К. : Наш час, 2012. – 576 с.
19. Новикова Ю. М. Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини / Ю. М. Новикова. – Донецьк : Вебер, 2007. – 996 с.
20. Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII століття / упоряд. В. Атаманенко. – Острог, 2004. – 384 с.
21. Осташ Р. І. Тюркські елементи в українській антропонімії / Р. І. Осташ // Українська історична та діалектна лексика. – К. : Наук. думка, 1985. – С. 124–137.
22. Осташ Р. І. Українські власні особові імена середини XVII століття як об'єкт лексикографії / Роман Осташ // Діалектологічні студії. 4 : Школи, постаті, проблеми / [відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей]. – Львів, 2004. – С. 392–411.
23. Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини / С. Є. Панцьо. – Тернопіль : Книжк.-журн. вид-во «Тернопіль», 1995. – 132 с.
24. Присяга Миргородського полку 1718 року / опрацювали Д. Вирський і Р. Москаленко. – К. : Інститут історії України НАН України, 2012. – 233 с.
25. Присяга Миргородського полку 1732 року / опрацювали Д. Вирський і Р. Москаленко. – К. : Інститут історії України НАН України, 2011. – 105 с.
26. Присяжні книги 1654 р. Білоцерківський та Ніжинський полки / упоряд. Ю. Мицик, М. Кравець. – К. : ІАД НАН України, 2003. – 349 с.
27. Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ : у 2 т. / Юліян Редько ; Наукове Товариство ім. Шевченка. – Львів, 2007. – Т. 2.
28. Реєстр Війська Запорозького 1649 року: Транслітерація тексту / підготували до друку : О. В. Тодійчук (головний упорядник), В. В. Страшко, Р. І. Осташ, Р. В. Майборода. – К. : Наук. думка, 1995. – 592 с.
29. Словарь живого народного, письменного и актового языка русских южан Российской и Австро-Венгерской империи / составил Фортунат Пискунов. Изд. 2-е. – К. : Типография Е. А. Федорова, 1882. – 329 с.
30. Словник прізвищ жителів Луганщини: у 2 т. / укл. К. Д. Глуховцева, І. Я. Глуховцева, В. В. Лєснова. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – Т. 2. – 364 с.

31. Словникстароукраїнської мови XIV–XV ст. : у 2 т. / ред. Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький. – Т. 2. – К. : Наук. думка, 1978. – 591 с.
32. Список козацьких родів Сосницького повіту. Ревізькі сказки 1858 року. – Частина 1, зошити I–II / уклад Є. Чернецький. – Біла Церква : Вид. О. Пшонківський, 2010.
33. Трійняк І. І. Словникукраїнських імен / І. І. Трійняк; [відп. ред. І. М. Железняк]. – К. : Довіра, 2005. – 510 с.
34. Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття / Ірина Фаріон. – Львів : Літопис, 2001. – 371 с.
35. Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців : історико-етимологічний словник / Павло Чучка. – Ужгород : Ліра, 2011. – 432 с.
36. Шамрай М. А. Маргіналії в стародруках кириличного шрифту 15–17 ст. з фонду Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського / Маргарита Шамрай. – К. : НБУВ, 2005. – 332 с.
37. Шульгач В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії. Частина I / відп. ред. І. М. Железняк. – К. : Довіра, 2008. – 413 с.
38. Шульська Н. М. Неофіційна антропонімія Західного Полісся : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. М. Шульська. – Луцьк, 2011. – Рукопис.
39. Яворницький – Эварницкий Д. И. Источники для истории запорожских козаков. – Владимир, 1903. – Т. 1–2. – 2107 с.
40. AGZ –
AktagrodzkieiziemskiezczasówRzeczypospolitejPolskiejzarchiwumtakzwanegobernardyńskie
goweLwowie. – Т. XII. – Lwów, 1887.

Умовні скорочення назв полків із Реєстру Війська Запорозького 1649 року

Б – Білоцерківський; **Бр** – Брацлавський; **Кв** – Київський; **Клн** – Кальницький; **Кнв** – Канівський; **Крп** – Кропивнянський; **Крс** – Корсунський; **М** – Миргородський; **Н** – Ніжинський; **П** – Переяславський; **Плт** – Полтавський; **Прл** – Прилуцький; **Ум** – Уманський; **Чг** – Чигиринський; **Чрг** – Чернігівський; **Чрк** – Черкаський.

Загальні умовні скорочення

Білоцерк. – Білоцерківський; **болг.** – болгарське; **Вл обл** – Волинська область; **Вн обл** – Вінницька область; **вул.** – вуличне; **див.** – дивись; **Днп обл** – Дніпропетровська область; **Жт обл** – Житомирська область; **з.** – зошит; **зв.** – зворотний бік аркуша; **Зп обл** – Запорізька область; **іменув.** – іменування; **ІФ обл** – Івано-Франківська область; **Крв обл** – Кіровоградська область; **Миргород.** – Миргородський; **Мк обл** – Миколаївська область; **обл.** – область; **одночл.** – одночленне; **Од обл** – Одеська область; **оф.** – офіційний варіант імені; **Поділ.** – Подільський; **Плт обл** – Полтавська область; **Полт.** – Полтавський; **пор.** – порівняй; **Прикарп.** – Прикарпатська; **р.** – рік; **Рв обл** – Рівненська область; **род.** – родовий відмінок; **розм.** – розмовний варіант імені; **рос.** – російське; **Сосн.** – Сосницький; **т.** – том; **тат.** – татарське; **Трн обл** – Тернопільська область; **Ужг м** – м. Ужгород; **Хм обл** – Хмельницька область; **Хрс м** – м. Херсон; **ч.** – частина; **Черніг.** – Чернігівський; **Чрг обл** – Чернігівська область.

Любовь Осташ, Роман Осташ. Украинские личные имена середины XVII века как объект лексикографии. 24 (Ш, Щ). В статье лексикографически обработаны мужские собственные имена, начинающиеся на буквы **Ш, Щ** и находящихся в Реестре Войска Запорозького 1649 года. Рассмотрено их происхождение, фонетические и словообразовательные изменения, указано количество носителей каждого имени, зафиксировано употребление имени в других памятниках письменности от древности ядо наших дней. Показана история употребления имени в течение веков и география функционирования имени на этнических украинских территориях. Возникает четкая,

выразительная картина этнического единства украинцев в прошлые века. Анализ позволяет увидеть, какие из вариантов имен остались в официальной, а какие – в народной современной антропонимии. Большой список разнообразных по фонетическому и словообразовательному оформлению фамилий свидетельствует, что часто неприметный, редкий в наше время разговорный вариант, в прошлые века был активным и распространенным почти повсеместно.

Ключевые слова: ономастика, Реестр Войска Запорожского 1649 года, личное собственное имя, лексикография, фонетика, словообразование.

Lyubov Ostash, Roman Ostash. Ukrainian Personal Names of the Middle of the XVII Century as an Object of Lexicography. 24 (Ш, Щ). The male proper names with initial Ш, Щ letters recorded in the lists of regiments of the Register of Zaporozhzhya Army of 1649 has been worked out lexicographically in the article. Their origin, phonetical and word formation changes have been considered, number of bearers of each name in the Register has been specified, use of name in other written memorials from old times to our time has been recorded. We see the history of the use of the name for centuries and geography functioning of name in all ethnic Ukrainian territories. Arises clear, distinct pattern of ethnic Ukrainian unity in the past century. The analysis makes it possible to see which variants of names remained as the official name, and which variants of names remained in modern folk anthroponymy. A large list of various phonetic and word-forming design surnames shows that often inconspicuous, rare nowadays spoken variant, in the past century has been an active and common almost everywhere.

Key words: onomastics, Register of Zaporozhzhya Army of 1649, personal proper name, lexicography, phonetics, word formation.

Стаття надійшла до редколегії 01.02.2015